

KESKI-AASIA

EU:n vuonna 2007 laadittua Keski-Aasian strategiaa tarkistettiin viimeksi vuonna 2015. Sillä pyritään saamaan aikaan vakautta ja hyvinvointia ja edistämään avoimia yhteiskuntia, oikeusvaltiota, demokratisointia sekä yhteistyötä energiaturvallisuuden ja energialähteiden monipuolistamisen alalla. Parlamentti on korostanut ihmisoikeuksien, hyvän hallinnon ja yhteiskunnallisen kehityksen merkitystä. Kehityksen ja demokratian taso vaihtelevat huomattavasti alueella, ja EU mukauttaa lähestymistapaansa sen mukaisesti. Ehdotusta uudeksi strategiaksi odotetaan vuoden 2019 puoliväliin mennessä.

OIKEUSPERUSTA

- Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) V osasto: ulkoinen toiminta
- Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 206 ja 207 artikla (kauppa) sekä 216–219 artikla (kansainväliset sopimukset)
- kumppanuus- ja yhteistyösopimukset (kahdenväliset suhteet), poikkeuksena Turkmenistan, jonka kanssa on tehty väliaikainen kauppasopimus. Kazakstanin kanssa tehtyä tehostettua kumppanuus- ja yhteistyösopimusta sovelletaan väliaikaisesti, kunnes kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat ratifioineet sen. Neuvottelut tehostetusta kumppanuus- ja yhteistyösopimuksesta Kirgisian ja Uzbekistanin kanssa ovat käynnissä.

TILANNE ALUEELLA

Keski-Aasia ei ole yhtenäinen alue poliittisesti eikä taloudellisesti. Vaikka parlamentti on luokitellut Mongolian osaksi aluetta, maa on ”ulkopuolinen” historiallisista, maantieteellisistä ja poliittisista syistä.

Kazakstanissa ja Mongoliassa talouskasvu on ollut aiemmin nopeinta, ja maat pyrkivät tiiviimpiin suhteisiin EU:n kanssa.

Kirgisia ja Mongolia eroavat muista poliittisesti kehittyneemmän demokratiansa vuoksi. Kirgisian viimeaikaiset tapahtumat ovat kuitenkin monitulkintaisia ja osoittavat, että demokraattinen kehitys ja ihmisoikeustilanne ovat haavoittuvia. Muissa tasavalloissa, erityisesti Turkmenistanissa, joka on yksi autoritaarisimmista valtioista maailmassa, on vaihtelevassa määrin vakavia ihmisoikeuspuutteita, ja tuomioistuinten riippumattomuuden puute on merkittävä ongelma. Vuonna 2016 virkaan astuneen Uzbekistanin uuden presidentin Shavkat Mirziyoyevin valtakaudella sisäiset muutokset, esimerkiksi useiden poliittisten vankien vapauttaminen, ovat

osoituksia myönteisestä kehityksestä. Kazakstanissa presidentti Nazarbajev erosi tehtävistään maaliskuussa 2019 oltuaan vallassa kolme vuosikymmentä. Jää nähtäväksi, muuttaako tämä Kazakstanin tilannetta ja miten.

Viime aikoihin asti Keski-Aasian maiden keskinäiset suhteet ovat olleet yleensä huonot rajoja ja luonnonvaroja koskevien kiistojen vuoksi. Tilanne on kuitenkin muuttunut nopeasti sen jälkeen, kun Uzbekistanin johto vaihtui vuonna 2016, mikä avaa uusia mahdollisuuksia alueelliseen yhteistyöhön. Ensimmäinen Keski-Aasian maiden johtajien välinen alueellista yhteistyötä koskeva huippukokous 1990-luvun jälkeen järjestettiin Astanassa maaliskuussa 2018. Toinen huippukokous on määrä pitää vuonna 2019 Uzbekistanissa. Yhteisenä huolenaiheena on islamilaisten ääriliikkeiden laajenemisen vaara ja vierastaistelijoiden paluu Syyriasta ja Irakista. Edelleen jatkuva Afganistanin konflikti vaikuttaa yhä haitallisesti alueeseen.

Kaikilla Keski-Aasian mailla on monitahoinen ulkopoliittika, sillä ne tasapainottelevat erityisesti suhteissaan Venäjään, Kiinaan, EU:hun ja Yhdysvaltoihin. Myös suhteet Turkkiin ja Iraniin ovat tärkeitä. YK on jopa tunnustanut Turkmenistanin pysyvän puolueettomuuden. EU:n kaupankäynti Kazakstanin ja Turkmenistanin kanssa on huomattavaa erityisesti energia-alalla, ja Uzbekistanin kanssa käytävä kauppa on lähtenyt kasvuun varsinkin sen jälkeen, kun hyväksyttiin EU:n ja Uzbekistanin välinen tekstiilialan pöytäkirja, jolle parlamentti antoi hyväksyntänsä joulukuussa 2016. EU on myös suhtautunut myönteisesti Kirgisian, Tadžikistanin ja Kazakstanin WTO-jäsenyyteen.

Kazakstan on Venäjän ja Valko-Venäjän lisäksi maiden välisen tulliliiton perustajajäsen. Toukokuussa 2014 nämä kolme maata perustivat Euraasian talousunionin, joka tuli voimaan 1. tammikuuta 2015 ja johon myös Armenia liittyi. Kirgisia liittyi jäseneksi toukokuussa 2015.

VOIMASSA OLEVAT JA NEUVOTELTAVAT SOPIMUKSET

EU allekirjoitti joulukuussa 2015 Kazakstanin kanssa uuden tehostetun kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen, jolle Euroopan parlamentti antoi hyväksyntänsä joulukuussa 2017. Sopimusta on sovellettu väliaikaisesti toukokuusta 2016 EU:n kansallisten parlamenttien ratifiointia odottaessa. Neuvottelut Kirgisian kanssa tehostetusta kumppanuus- ja yhteistyösopimuksesta aloitettiin joulukuussa 2017 ja Uzbekistanin kanssa marraskuussa 2018. Molemmat maat ovat tehneet EU:n kanssa kumppanuus- ja yhteistyösopimukset, jotka ovat olleet voimassa vuodesta 1999. Tadžikistan, jonka kumppanuus- ja yhteistyösopimus on ollut voimassa vuodesta 2010, ilmaisi kiinnostuksensa aloittaa uutta kahdenvälistä sopimusta koskevat neuvottelut marraskuussa 2018. Mongolian kumppanuus- ja yhteistyösopimus EU:n kanssa tuli voimaan marraskuussa 2017. EU:n suhteita Turkmenistaniin säännellään vuonna 2010 tehdyllä kauppaa ja kaupan liitännäistoimenpiteitä koskevalla väliaikaisella sopimuksella, sillä Euroopan parlamentti asetti vuonna 1998 allekirjoitetun kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen ratifioimisen ehdoksi ihmisoikeuksien toteutumista valvovan järjestelmän käyttöön ottamisen.

EU:n [vuonna 2007 laaditulla Keski-Aasian strategialla](#), jota tarkistettiin viimeksi vuonna 2015, pyritään saamaan aikaan vakautta ja hyvinvointia ja edistämään avoimia

yhteiskuntia, oikeusvaltiota, demokratisointia sekä entistä parempaa yhteistyötä energiaturvallisuuden ja energialähteiden monipuolistamisen alalla. EU:n neuvoston kesäkuussa 2017 antamien [päätelmien](#) mukaisesti korkea edustaja ja komissio ehdottavat vuoden 2019 aikana EU:n Keski-Aasian strategian perusteellista tarkistamista vuonna 2016 laaditun EU:n globaalistrategian mukaisesti. EU:n Keski-Aasian erityisedustaja on käynyt neuvotteluja paikallisten toimijoiden kanssa.

Kazakstanin ja Turkmenistanin öljyn ja kaasun vienti voivat osoittautua merkittäviksi EU:lle tulevaisuudessa. Merkittävä asia EU:lle oli vuoden 2014 lopussa päätökseen saatettu kansainvälisen turvallisuusjoukon (ISAF) vetäytyminen Afganistanista. Tosin muutama tuhat Yhdysvaltojen ja Naton joukkoihin kuuluvaa sotilasta on edelleen maassa. EU:n ja Keski-Aasian korkean tason turvallisuusalan vuoropuhelu käynnistettiin vuonna 2013. Unionilla on edustustot kaikissa Keski-Aasian maissa lukuun ottamatta Turkmenistania, jossa EU aikoo avata täysimittaisen edustuston vuonna 2019. EU perusti äskettäin edustuston Mongoliaan.

Keski-Aasian maat saavat rahoitusta [kehitysyhteistyön rahoitusvälineestä](#) (DCI): 1 028 miljoonaa euroa vuosina 2014–2020 (vuosina 2007–2013 määrä oli 750 miljoonaa euroa). Siihen sisältyy sekä kahdenvälinen tuki että alueelliset ohjelmat (360 miljoonaa euroa). Tuki kohdennetaan koulutukseen, alueelliseen turvallisuuteen, luonnonvarojen kestävään hoitoon ja sosioekonomiseen kehitykseen. Kazakstanille ei enää voida myöntää kehitysyhteistyön rahoitusvälineen kahdenvälisiä osia, koska se sai ylemmän keskitulotason maan aseman vuonna 2014, mutta sillä on edelleen mahdollisuus osallistua alueellisiin ohjelmiin. Myös Turkmenistan saanee tämän aseman tulevaisuudessa. [Demokratiaa ja ihmisoikeuksia koskeva eurooppalainen rahoitusväline](#) toimii kaikissa valtioissa, lukuun ottamatta Turkmenistania, jossa kansalaisyhteiskunnan järjestöjä on liian vähän, ne ovat huonosti organisoituja ja niitä valvotaan tiukasti.

EUROOPAN PARLAMENTIN ROOLI

A. Hyväksytyt kannat (päättöslauselmat)

- [Huhtikuussa 2016](#) parlamentti antoi tukensa EU:n Keski-Aasian strategialle mutta toivoi, että se olisi tarkemmin kohdennettu.
- Kazakstanin osalta parlamentti antoi hyväksyntänsä tehostetulle kumppanuus- ja yhteistyösopimukselle vuonna 2017, ja se suhtautui myönteisesti maan liittymiseen WTO:hon vuonna 2015. Lisäksi se on ilmoittanut soveltavansa poliittisiin ja sosioekonomisiin uudistuksiin enemmän -periaatetta. [Maaliskuussa 2019](#) parlamentti ilmaisi huolensa Kazakstanin ihmisoikeustilanteesta.
- Vuonna 2010 parlamentti hyväksyi päätöslauselman solidaarisuudesta Kirgisialle maan eteläosan väkivaltaisten levottomuuksien jälkeen. [Vuonna 2015](#) se ilmaisi huolestumisensa Kirgisian laatimista kansalaisjärjestörekistereistä ja ”hlbti-propagandan” vastaisista lakiesityksistä. [Tammikuussa 2019](#) se antoi suosituksia uudesta kahdenvälisestä sopimuksesta käytäviä neuvotteluja varten.

- Vaikka parlamentti hyväksyi Tadžikistania koskevan kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen tekemisen vuonna 2009, se vaati parannuksia ihmisoikeuksien, korruption torjunnan, terveydenhuollon ja koulutuksen alalla. [Vuonna 2016](#) antamassaan päätöslauselmassa parlamentti ilmaisi huolensa Tadžikistanin ihmisoikeustilanteen heikkenemisestä erityisesti mielipidevankien osalta.
- Parlamentti on johdonmukaisesti ilmaissut huolensa Turkmenistanin heikosta ihmisoikeustilanteesta ja estänyt sen takia kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen voimaantulon toistaiseksi. [Maaliskuussa 2019](#) se esitti suosituksia asioista, jotka olisi ratkaistava ennen kuin se harkitsisi sopimuksen hyväksymistä.
- Joulukuussa 2016 parlamentti antoi hyväksyntänsä EU:n ja Uzbekistanin tekstiilipöytäkirjalle sen jälkeen, kun maa sitoutui aidosti ja tiiviissä yhteistyössä ILO:n kanssa lopettamaan lapsityövoiman käytön vuotuisessa puuvillasadon korjuussa. [Maaliskuussa 2019](#) se antoi suosituksia uudesta tehostetusta kumppanuus- ja yhteistyösopimuksesta käytäviä neuvotteluja varten.
- Parlamentin lausunnot Mongoliasta ovat koskeneet lähinnä talouskysymyksiä mutta myös maan kehitys- ja humanitaarisia tarpeita, jotka liittyvät äärimmäisiin sääolosuhteisiin. [Vuonna 2017](#) Euroopan parlamentti antoi hyväksyntänsä EU:n ja Mongolian kumppanuus- ja yhteistyösopimukselle.

B. Parlamenttien välinen yhteistyö

Parlamentaariset yhteistyövaliokunnat useimpien Keski-Aasian maiden kanssa tapaavat vuosittain. Euroopan parlamentin jäsenet valvovat sopimusten täytäntöönpanoa ja keskittyvät ihmisoikeuskysymyksiin, poliittisen väkivallan torjuntaan, talous- ja kehitysyhteistyöhön sekä vaaliprosesseihin. Mongolian kanssa tehdyn kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen voimaantulon jälkeen parlamentti on pyytänyt perustamaan parlamentaarisen yhteistyövaliokunnan, jolloin Turkmenistan olisi ainoa maa ilman tällaista elintä. Turkmenistanin kanssa järjestetään kuitenkin parlamenttien välisiä kokouksia.

C. Vaalitarkkailu ja demokratian edistäminen

Keski-Aasian poliittisen kehityksen erojen ja demokraattisen edistyksen erittäin vaihtelevan tason vuoksi parlamentti ei ole harjoittanut johdonmukaista vaalitarkkailua alueella.

- Tadžikistanissa ja Kirgisiassa Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (ODIHR) tarkkaili yhdessä Euroopan parlamentin valtuuskunnan kanssa parlamenttivaaleja kummassakin maassa vuonna 2015 ja presidentinvaaleja Kirgisiassa vuonna 2017. Se antoi negatiiviset päätelmät Tadžikistanista, mutta sen havainnot Kirgisiasta olivat rohkaisevampia.
- Kazakstan on ajoittain kutsunut parlamentin tarkkailemaan vaalejaan. Etyjin ODIHR-toimisto on jatkuvasti havainnut merkittäviä puutteita.
- Parlamentin valtuuskunta tarkkaili Mongolian kesä-heinäkuussa 2017 pidettyjä presidentinvaaleja ja totesi, että maa on kehittymässä vakaaksi demokratiaksi.

- Parlamenttia ei ole milloinkaan kutsuttu tarkkailemaan vaaleja Uzbekistanissa tai Turkmenistanissa.

Fernando Garcés de los Fayos / Michal Jiráček
05/2019

